

Kirja eläväksi: hankkeen loppuraportti

Julkaistu keväällä 2023.

Miksi Kirja eläväksi?	2
Miten tehtiin Kirja eläväksi?	3
Vierailuja tehtiin ympäri Suomen	3
Uudet vierailukonseptit innostivat lukemaan.....	6
Palautetta vierailuista	7
Kirjallisuusvierailuja saavutettavasti eri kohderyhmille.....	11
Päiväkodeissa pidettiin runo- ja satutuokioita.....	11
Työpajamallilla toiminnallisuutta vierailuihin ala- ja yläkouluun.....	11
Lukupiirivierailut rakentuvat tietyn kirjan varaan.....	13
Kummivierailuilla vierailija käy monta kertaa samassa ryhmässä	14
Erytystä tukea tarvitsevat hyötyvät selkokirjavierailuista.....	14
Vierailuja monilla kielillä.....	16
Toisella asteella vierailut liitettiin oppimistavoitteisiin.....	16
Lopuksi: Vierailuja tehtiin aiempaa laajempaa kirja-alan yhteistyönä	17
Moninaiset kirjallisuusvierailut innostavat yhä uusia lapsia ja nuoria lukemisen pariin	17

Miksi Kirja eläväksi?

Kirjailijavierailut tutkitusti lisäävät lukuintoa. Vierailut ovat kauaskantoista ja pitkäjänteistä toimintaa lukutaidon edistämiseksi. Lukukeskukselta tilattavat kirjailijavierailut eivät kuitenkaan tavoita kaikkia lapsia ja nuoria Suomessa, koska kaikilla kouluilla, kirjastoilla ja muilla lasten ja nuorten kanssa toimivilla tahoilla ei ole kustannussyistä tai syrjäisen sijainnin vuoksi mahdollista tilata maksullisia kirjailijavierailuja. Vuonna 2019 toteutettu Lukuliike koulussa -kampanja osoitti, että koulujen halukkuus saada vierailu on suuri. Kampanjan aikana tarjottiin kouluille 240 vierailua ja työpajaa mutta hakemuksia saimme 800 kappaletta.

Lukukeskuksen Kirja eläväksi -hanke tarjosi vierailuja niille oppilaitoksille ja kohderyhmille, joille ne muuten eivät olisi saavutettavissa. Hankkeen kautta järjestettiin yhteensä 150 kirjailijavierailua ympäri Suomen vuosina 2021–2022. Hankkeen rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö.

95 % hankkeen alkukyselyyn vastanneista opettajista koki oppilaidensa lukemaan innostamisen tärkeäksi.

33 % opettajista koki oppilaitteen lukutaidon tukemisen ja lukemaan innostamisen vaikeaksi.

58 % opettajista kaipasi oppilaiden lukutaidon parantamiseen ja lukemaan innostamiseen uusia keinoja ja ideoita. Lisäksi lähes puolet vastanneista opettajista toivoi lisäkoulutusta lukemaan innostamisesta.

Yli puolella opettajista ei ollut ollut mahdollisuutta järjestää kirjailijavierailua.

Kirja eläväksi –vierailujen tavoitteena oli selvittää, miten vierailut voisivat parhaiten toimia erilaisten kohderyhmien lukemisen tukena ja miten vierailukonsepteja voisi jatkossa kehittää edelleen. Lisäksi tavoitteena oli osoittaa opettajille kaunokirjallisuuden merkitys kouluopetuksen osana ja tukena, ja tuoda kirjailijat ja kirjat olennaisemmin osaksi koulun arkea. Tässä raportissa esitellään hankkeen toteutusta ja tuloksia sekä vierailuista saatua palautetta.

Vierailujen jälkeen yhteensä **97 %** opettajista koki kirjailijavierailun sopivan erinomaisesti tai hyvin osaksi oppituntia ja opetusta.

Miten tehtiin Kirja eläväksi?

150 vierailua

55 kirjallisuusalan ammattilaista

5000 lasta ja nuorta

76 oppilaitosta ja päiväkotia

39 kuntaa

Hankkeessa toteutettiin 150 kirjailijavierailua. Vierailuja järjestettiin yhteensä 76 oppilaitoksessa ja päiväkodissa, ja ne tavoittivat tavoitteiden mukaisesti noin 5000 lasta ja nuorta. Vuoden 2021 puolella tehtiin 7 ja vuoden 2022 aikana 143 Kirja eläväksi -vierailua, joista 42 oli virtuaalivierailuja. Vierailuja tehtiin päiväkodeissa, ala- ja yläkouluissa, toisen asteen oppilaitoksissa ja aikuiskoulutuksessa (Tuva ja AIPE). Maantieteellisesti vierailuja järjestettiin 14 maakunnassa ja 39 kunnassa aina Utöstä Sevettijärvelle. Vierailuilla kävi 55 kirjallisuusalan ammattilaista.

Vierailuissa tehtiin laajaa yhteistyötä kasvatus- ja kirja-alan toimijoiden kanssa. Vierailuryhmät löydettiin paitsi hankkeen omalla hakulomakkeella ja aiempaan Lukuliike koulussa -kampanjaan hakeneiden joukosta, myös yhteistyöllä esimerkiksi kirjastojen ja lukukoordinaattoreiden kanssa. Helsingin kaupungin lukutaito-opettajien kanssa järjestettiin vierailuja seitsemässä helsinkiläisessä yläkoulussa, joissa S2-oppilaiden osuus on suuri. Selkokeskuksen jakaman hakulomakkeen kautta tavoitettiin selkokirjavierailuista kiinnostuneita kouluryhmiä. Selkokeskuksen kanssa myös suunniteltiin yhdessä selkovierailujen toteutusta ja Kustannusosakeyhtiö Otavan kanssa lukupiirivierailun mallia.

Vierailuista kerättiin palautetta opettajilta ja vierailijoilta. Pyysimme opettajia vastaamaan kyselyyn ennen vierailua ja vierailun jälkeen. Teimme lisäksi valikoiduille opettajille ja vierailujen tekijöille yksilöityjä fokushaastatteluja, joilla saimme yksityiskohtaisempaa tietoa vierailuista.

Vierailuja tehtiin ympäri Suomen

Kirja eläväksi mahdollisti vierailuja oppilaitoksiin ympäri Suomen. Vierailijoita kävi myös syrjäseuduilla, jotka ovat jääneet usein ilman vierailuja kulkuyhteyksien takia. Yksittäisten vierailujen lisäksi tehtiin myös lähikiertueita, joissa sama kirjailija vieraili alueen useammassa oppilaitoksessa. Yhteensä vierailuja tehtiin 14 maakunnan alueella 39 kunnassa.

“Hanke oli todella tärkeä ja oli hienoa olla mukana siinä. Olen huomannut, että kirjailijavierailut keskittyvät usein isoihin kaupunkeihin, mutta syrjemmässä asuvat jäävät niistä(kin) paitsi. On tosi hienoa, jos alueellisia eroja pyritään jatkossakin tasaamaan. Innostunutta puhetta kirjoista, kirjoittamisesta ja lukemisesta ei ole koskaan liikaa.” – Kirjailijavieras

“On erittäin tärkeää, että myös syrjäseutujen koululaiset ja asukkaat saavat osansa tällaisesta kulttuuritarjonnasta! Elävän kirjailijan tai kääntäjän tapaaminen on innostanut lapsia lukemaan ja kirjoittamaan monessa koulussa. Niin kävi myös vierailukohteessani.” – Vierailija

Kirjailija kertoo: Vierailu Suomen pienimmässä koulussa

Vierailujen järjestäminen ympäri Suomea hyödyttää koulujen lisäksi syrjäseudulla asuvia kirjailijoita. Kuuden oppilaan Utön koulu on sekä Suomen pienin että eteläisin peruskoulu. Utön koulussa vieraili 8.11.2022 paikallinen kirjailija Markku Karpio.

Kouluvierailukutsu tarkoittaa minulle yleensä vähintään kolmen päivän reissua. Ensin laivalla Saaristotien varteen, siitä autolla Paraisille, yöpyminen äidin luona, vierailupäivä, yöpyminen äidin luona ja takaisin kotiin. Samasta syystä kirjailijavierailut ovat Utössä harvinaista herkkua. Tällä kertaa minun ei tarvinnut poistua kotisaarelta. Meiltä kävelee Utön alakoululle muutamassa minuutissa. Paikka oli tuttu. Olin vetänyt siellä sanataidepajoja jo vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä. Sen jälkeen oppilaat ja opettajat ovat vaihtuneet moneen kertaan. Nyt oppilaita on kuusi.

Puolisoni kääntäjä Susanna Sjöman oli vierailut koululla jo 27.10. Oppilaat olivat olleet kivoja ja kysymykset hyviä. Oma vierailuani edeltävänä lauantaina saarella järjestettiin perinteinen verkkokalastuskilpailu ja siihen liittyvä kalajuhla, jonka melskeissä sovimme Tytti-open kanssa vierailuajankohdasta. ”Tule vaikka ensi tiistaina.”

Tytti-ope toivotti minut tervetulleeksi, moikkasin oppilaita ja purin kirjakassini sisällön opettajanpöydälle. Kerroin aluksi vierailun ohjelmasta, ja sitten aloin toteuttaa sitä. Puhuin kirjailijantyöstä, miten saan ideat kirjoihini ja millaista on yhteistyö kuvittajan ja kustannustoimittajan kanssa. Utön koulussa, kuten koko Paraisten kaupungin perusopetuksessa, oli teemana yrittäjyys. Syksyn mittaan koulussa oli vierailut mm. paikallinen majoitusyrittäjä, veneiden suunnittelija ja kääntäjä. Piti siis avata hiukan myös kirjailijan tulonmuodostusta, tekijä- ja Sanastopalkkioita sekä apurahojen merkitystä.

Oppilaat seurasivat selostustani keskittyneesti. Korostin myös lukemisen tärkeyttä. Oppilaat kertoivat suosikkikirjoistaan, ja Utön pieni sivukirjasto oli heille tuttu paikka. Aika kului älyttömän nopeasti, vaikka kysymyksiä ei kovin paljon tullutkaan.

Luin pätkän tuoreesta kirjastani Kalastuspartio Verkkoviikarit (Karisto 2022, kuvitus Anton Lipasti) sekä Mun isäni on avaruusmies -nuortenromaanistani (Tammi 2012). Kummankin teoksen tapahtumat sijoittuvat Utötä muistuttavalle majakkasaarelle, joten oppilaiden oli helppo samastua tekstien sisältöön.

Sanataideharjoituksen aluksi jaoin oppilaille ”henkilökortit” ja heijastin valkokankaalle kuvan ihmisestä, joka kuuntelee kolhiintuneen torven avulla ääniä maisemassa. Oppilaiden tehtävänä oli keksiä henkilölle nimi, ammatti, lähimmät ihmissuhteet, lemmikkieläin, luonteenpiirteitä, harrastus, ja niin edelleen. Koska vierailuaika alkoi loppua, sovimme, että tehtävä puretaan oman open kanssa seuraavalla äidinkielen tunnilla. Myöhemmin kuulin, että ”henkilökortista” oli ollut apua myös joulunäytelmän henkilöhahmojen suunnittelussa.

Kotiin päästyäni nukuin puolitoista tuntia, ja yöllä nousi kuume. Pari päivää myöhemmin selvisi, että kaikki me, myös Tytti-ope ja kouluavustaja Vilma, jotka olimme istuneet kalajuhlassa samassa pöydässä, olimme sairastuneet koronaan. Onneksi koululaiset eivät sairastuneet. Vierailu sinänsä sujui mielestäni oikein mainiosti.

– Markku Karpio, kirjailija

Kirjailija kertoo: Vierailuni Inarin ja Sevettijärven kouluihin

Hankkeen kautta Inarin ja Sevettijärven kouluilla vierailut kirjailija Veera Salmi kirjoittaa kokemuksestaan matkakertomuksessa.

Aamupäivällä kauniin kaamoksen keskeltä löytyy purkukuntoinen homekoulu, jonka oppilaat ovat pihaparakeissa. Saapuessani sovittuun paikkaan, kukaan ei ole minua vastassa, eikä kukaan tunnu tietävän vierailustani. Minua hymyilyttää. Hässäkkä ei siis ole pelkästään etelä-suomalaisen lähiökoulun ongelma.

Oppilaat löytyvät. Viidesluokkalaiset juoksevat luokseni kättelemään, sanovat kovaäänisen kohteliaasti päivää. Kerron heille, kuten aina kaikille muillekin, miten minusta tuli kirjailija vahingossa. Tarina on hioutunut vuosien varrella, se on vain tarina, totta se on vain tärkeimmiltä osin. Sen tarkoitus on kertoa, että kenestä tahansa voi tulla mitä tahansa, milloin tahansa. Esitykseni on kokoelma tarinoita työstäni, lukuharrastuksesta ja kirjoittamista, mutta esitykseni ydin on tarinankerronta itse. Yritän kerta toisensa jälkeen saada kuulijat kiinnostumaan tarinasta, jonka olen heille tullut kertomaan. Näin he voivat ymmärtää tarinoiden voiman ja tehtävän. Lähes aina kerron myös tarinan siitä, kuinka minusta tuli lukija. Se ei käynyt ihan helposti, ja tässä kohtaa peräpultetistakin nyökkäillään.

Inarin koulun viidesluokkalaiset kertovat vapautuneesti kirjastostaan, lukemisesta ja sen vaikeudesta. He kyselevät kummallisista; Kuinka monta nokkahuilua sinulla on? Miten voi elää, jos ei osaa hiihtää? He selvästi nauttivat siitä, että heille on saapunut vieras. Saamenkieliseltä rinnakkaisluokalta löytyy poika, joka haluaa esityksen päätyttyä kysyä vinkkejäni luovaan kirjoittamiseen ja hahmojen luomiseen.

Seuraavana aamuna taksi odottaa minua hotellin pihalla. Parituntisen matkan aikana kuljettaja kertoo taksiyrittäjyyden muutoksista, saamelaisten asemasta, elämästä pohjoisen metsissä, luonnon muutoksista, lumimäärän vähentymisestä, jäkälän loppumisesta, ja siitä, kuinka kaikki poromiehet kuolevat syöpään. Myös minä saan paljon näiltä matkoilta. Kohtaamisia, uusia näkökulmia, uusia maisemia, usein saan myös suoraan inspiraatiota ja aiheita kirjoihin.

Sevettijärven koulu on valloittava! Siellä on yhteensä 24 oppilasta. Eräs oppilaista on vastassa jo pihalla. Hän siteeraa kirjaani. Opettaja kertoo heidän odottaneen malttamattomina vierailuani. Oppilaat ovat hurmaavia, kiinnostuneita, kikattelevia, sivistyneitä, vilkkaita ja hienosti esitykseen varautuneita.

Kolmannen päivän vierailut Inarin yläkouluun sujuvat vaihtelevasti. Tapaan ehkä varautuneimman luokan ikinä. Kukaan ei kysy minulta mitään, mutta en voi tietää, vaikka joku näistä yläkoululaisista on niin kuin minä olin. Se hiljainen kirjoittajatyttö, joka ei maininnut kenellekään sanaakaan salaisesta harrastuksestaan.

Toisen ryhmän oppilaat ovat vähän uskaliaampia. Opettaja on ennalta pyytänyt minua puhumaan nuorten kanssa kirjoittamisen esteistä, koska hän ei keksi millä saisi nuoret kirjoittamaan. Puhumme siis lempiaiheestani, mielikuvituksesta, leikistä ja mielikuvituskavereista. Siellä täällä nyökkäillään ja hymyillään. Hentoa keskustelua syntyy.

Kun palaan kotiin, keskeneräisen romaanini henkilö saa saamelaisen nimen ja taustan. Ehkä hän muistuttaa vähän sitä viidesluokkalaista, joka kumartaen sanoi minulle käsipäivää.

– Veera Salmi, kirjailija

Uudet vierailukonseptit innostivat lukemaan

Kirjailijavierailun tavanomaiseksi malliksi on muotoutunut Lukukeskuksen kirjailijapalvelutyön 50 vuoden aikana se, että kirjailija vierailee kertaluontoisesti luokassa yhden oppitunnin ajan ja kertoo kirjailijantyöstään yleisölle, joka on valmistellut kirjailijalle kysymyksiä.

Kirja eläväksi -hankkeen vierailuilla kokeiltiin uudenlaisia vierailukäytäntöjä ja etsittiin tapoja tehdä vierailuista entistäkin innostavampia ja sopivampia eri kohderyhmille. Vierailumalleja voidaan hyödyntää jatkossa vierailuilla. Erilaisten vierailumallien tavoitteena on saada lapset ja nuoret löytämään lukemisen ja kirjallisuuden eri muodot ja innostaa lukemaan kaikissa kieli- ja ikäryhmissä.

Uusia vierailukonsepteja olivat **lukupiirivierailut**, **kirjailijakummitapaamiset** ja esimerkiksi kuvittajan ja kirjailijan **yhteisvierailut**. Lukupiirivierailuilla vierailu liitettiin tiettyyn kirjaan, kun taas kummivierailuilla saatiin pitkäjänteisyyttä työskentelyyn, kun vierailija kävi samassa luokassa kahdesti. Yhteisvierailuilla kirjan tekemisen prosessista saatiin monipuolisempi kuva. Hankkeessa vieraili aiempaa monipuolisemmin kirja-alan ammattilaisia esimerkiksi **kääntäjävierailuilla**.

Perinteisten vierailujen lisäksi kokeiltiin erilaisia **työpajamalleja**, joissa vierailuihin lisättiin toiminnallisuutta ja lasten ja nuorten omaa osallistumista. Hankkeessa tehtiin sarjakuva-, tietokirjallisuus-, runo- ja dekkarityöpajoja. Päiväkodeissa pidettiin kirjanmerkkityöpajaa sekä loru- ja satuhetkiä. Vierailuilla olikin esillä aiempaa laajempi kirjo eri kirjallisuusgenrejä, mikä voi innostaa eri asioista kiinnostuneita lapsia ja nuoria tarttumaan kirjaan.

Työpajavierailut näyttivät kannustavan opettajaa työskentelemään teeman parissa myös ennen tai jälkeen vierailun. Esimerkiksi tietokirjailijoiden vierailut on helppoa sitoa eri oppiaineiden oppimistavoitteisiin tai laajoihin oppimiskokonaisuuksiin, mistä on aiempiakin onnistumiskokemuksia Lukukeskuksen [Tietokirjailija kouluun –hankkeesta](#).

”Roligt med en kreativ uppgift om deckare. Den passade utmärkt in i vår undervisning.” – 8. luokan opettaja

”Tämä vierailu oli toiminnallinen, teimme sarjakuvia. Pääsin haastamaan entisenä innokkaana piirtäjänä itseänikin.” – Ammatillisen koulutuksen opettaja

”Oppilaat suunnittelevat valitsemansa tietokirjan pohjalta oman tietokirjajulisteen. He lainaavat kirjastosta tietokirjan, tekevät sen pohjalta muistiinpanot ja käsitekartan, jonka pohjalta suunnittelevat julisteen, jossa on myös infoa tietokirjasta.” – 7. luokan opettaja

”Jag tror att interaktiva program för det mesta passar bäst för dagisbarn. De behöver själva vara aktivt med för att orka intressera sig en längre stund. Det gäller mera att locka fram barnens egen kreativitet och att skapa tillsammans med dem än att berätta om sitt eget skapande.” – Annika Sandelin, kirjailija

Palautetta vierailuista

Opettajien ja vierailijoiden palautteessa nousi esiin paljon myönteisiä kokemuksia siitä, miten kirjailijan vierailu voi innostaa lapsia ja nuoria kirjojen pariin ja vaikuttaa myönteisesti opetukseen. Palautteessa esitettiin myös toiveita kirjailijavierailuille jatkossa.

Vierailuja pidettiin merkittävänä tasa-arvoisemman lukutaidon kannalta ja niistä nähdään olevan hyötyä eritasoisille lukijoille.

”Oppilaat osallistuivat hyvin ja olivat kiinnostuneita. Jäi olo, että vierailu motivoi heikompiakin lukijoita, kun tutustuttiin nimenomaan selkokirjoihin.” – 8. ja 9. luokan opettaja

”Jokainen lapsi tulee muistaa, lapsia on erilaisia eri taustoista, siksi kouluvierailut mahdollistavat tasa-arvon. Toivon työskentelylle jatkuvuutta.” – Kirjailijavierailija

”Toivoisin, että tulevaisuudessa lukeminen kuuluisi kaikille ja tarinoita olisi tarjolla monessa sortissa. Olisi upeaa, että tarinoiden maailma ja rakkaus lukemiseen saavuttaisi myös ne, jotka ovat tällä hetkellä heikoimmassa asemassa lukemisen kentällä. Lukutaito ja sopiva kirjallisuus ovat tie osallisuuteen ja siten lapsen oikeus.” – Nora Lehtinen, kirjailija

”Kaikki oppilaitokset, joissa kävin vierailemassa olivat ilahduneita mahdollisuudesta saada vierailija S2-ryhmiin ja/tai lukutukea tarvitseviin ryhmiin. Opettajat toivoivat jatkuvuutta lukemisen tukemiseen kouluissa ja erityisesti sen kohdistamiseen eniten tukea tarvitseville oppilaille.” – Kirjailijavierailija

Vierailun vaikutukset näkyivät palautteen mukaan koulussa usein vielä vierailun jälkeenkin ja intoa jatkotyöskentelyyn löytyi.

Palautekyselyssä opettajilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia kirjailijavierailuilla oli oppilaisiin.

66 % opettajista ajatteli, että vierailu lisäsi kiinnostusta kirjoihin.

41 % opettajista koki, että vierailu innosti oppilaan lukemaan.

45 % opettajista arvioi, että vierailu innosti lainaamaan kirjailijan kirjoja.

50 %:ssa vastanneiden opettajien luokista syntyi keskustelua kirjailijan kirjoista vierailun jälkeen.

30 % mielestä vierailu syvensi lukukokemusta.

31 % opettajista ajatteli, että vierailu lisäsi kirjoitusintoa.

”Kirjailijan vierailu maadoitti oppilaita. Kirjallisuustunnit ovat olleet rauhallisempia ja pohdiskelevampia vierailun jälkeen. Ehkä Veera Salmi kiinnitti abstraktilta ja oikeasta elämästä irrallaan olevan opetuksen johonkin. En oikein tiedä, mitä tapahtui.” – 8. luokan opettaja

”Äidinkielen ja S2-opettajat jatkavat vierailun käsittelyä oppitunneilla” – opettaja

“Vierailu onnistui tässä mielestäni [tuomaan kirjailijat ja kirjat paremmin osaksi koulun arkea], sillä otimme heti luokan yhteiseksi kirjaksi Mäkipään kirjan.” – Jussi Arkoma, luokanopettaja

“Koulujen kirjastosta lainattiin pian kaikki vierailijoiden kirjat.” – Pirjo Laatikainen, lukutaito-opettaja

“Vierailu innosti keksimään ja kirjoittamaan omia tarinoita ja hakemaan ideoita kirjastosta eli käymään kirjastosta hakemassa materiaalia ”omaan tuotantoon”. Innosti kirjailijan työhön.” – 2. luokan opettaja

“Lisäsimme omaavalintaisen kirjan läpsykirjaksi.” – 9. luokan opettaja

“Vierailun jälkeen oppilaat, jotka eivät ole aiemmin olleet innostuneita lukemisesta, pyysivät kirjoja lainaan. Myös kirjan lukupäiväkirjojen arviointi on kiinnostanut oppilaita paljon. Vierailu kruunasi lukuprosessin.” – 8. luokan opettaja

Myös opettajat hyötyvät kirjailijoiden ja kirjallisuusammattilaisten kohtaamisesta.

65 % mielestä vierailu inspiroi ja toi uutta näkökulmaa opetukseen.

Lähes puolet hyödynsi kuulemaansa vierailun jälkeen opetuksessa.

Lähes puolet kertoi, että he olivat jatkaneet kirjailijan tuotantoon tutustumista.

22 % innostui hyödyntämään kirjallisuutta laajemmin työssään.

60 % opettajista oppi itse lisää kirjailijan työstä.

“Muistan hyödyntää enemmän selkokirjoja.” – opettaja

“Opettajana sain uusia ideoita tarinan kirjoittamisen opettamiseen.” – opettaja

“Järjestin tilaisuuden jälkeen äidinkielen opettajien ja kirjailijan kahvittehetken molemmissa kouluissa, sai opettajilta hyvää palautetta. Upeaa täydennyskouluttautumista. Opettajat saivat keskusteluista ideoita työhönsä. Vierailut toimivat ihan täydellisesti näin. Tällaisia ei kuitenkaan kannata olla kuin kerran lukuvuodessa, niin uutuudenviehätys säilyy.” – Pirjo Laatikainen, lukutaito-opettaja

Vierailijat olivat virtuaalivierailuihin pääosin tyytyväisiä, mutta myös kritiikkiä esitettiin.

“Minun olisi ollut mahdotonta lähteä Kontiolahdelle tai Enontekijölle, mutta hankkeen kautta koimme lasten kanssa merkittävän kohtaamisen.” – Vierailija

“Käytännön syistä kaikkialle Suomeen ei kuitenkaan ole yhtä helppoa järjestää esimerkiksi kirjailijavierailuja, joten esimerkiksi virtuaalivierailujen tarjoaminen on ensiarvoisen tärkeää.” – Kirjailijavieras

“Virtuaalivierailuilla kirjailija on etäällä kuulijoistaan. Se, miten kuulijat vierailun kokevat, välittyy aika heikosti omaan olohuoneeseen. -- Mielestäni tämä [lukupiiri]malli on inspiroiva ja

kehittämisen arvoinen, mutta virtuaalinen vierailu ei ole paras ympäristö keskustelulle.” – Veera Salmi, kirjailija

”Suhtauduin aluksi epäillen etävierailuihin, mutta epäilykset kaikkosivat nopeasti, kun aloin itse etävierailla. Vuorovaikutus tuntuu toimivan molempiin suuntiin hyvin, yhteys muodostuu, lapset uskaltavat ja osaavat esittää kysymyksiä ja kommentteja. Koen etävierailut vahvasti tasa-arvoisuutta lisäävänä asiana, koska suuri osa kirjailijoista asuu Etelä-Suomessa ja fyysinen matkustaminen esimerkiksi Lappiin on kallista (matkat, yöpyminen, päivärahat). Vierailun hinta siis voi kasvaa kohtuuttomaksi koulun/kirjaston/tilaajan näkökulmasta nimenomaan näiden vierailun liitännäismaksujen vaikutuksesta. Etävierailu tarjoaa tähän todella toimivan ja hyvän ratkaisuehdotuksen.” – Kirjailijavieras

Kehitysehdotusten perusteella vierailujen sisältöihin on tärkeää kiinnittää huomiota ja miettiä tarkasti kohderyhmää vierailua suunnitellessa, jotta tavoitamme parhaiten eri kohderyhmät.

”Erityisoppilaille vierailu oli enemmän vaihtelua arkeen, kuin varsin lukemiseen innostavaa. Kirjojen taso oli jo paljon yli sen, mihin monikaan näistä oppilaista pystyy. Mutta mielellämme osallistuimme integraatioluokan mukana!” – 7. luokan opettaja

”Isossa koulussa kirjailijasta pääsi nauttimaan ikäväksemme vain muutama luokka. Muut olivat kateellisia.” – Pirjo Laatikainen, lukutaito-opettaja

”Jatkoehdotuksena voisi olla, että jos oppilaat saisivat jonkin valmiin esim. A4-paperin, jossa olisi vierailun tapaan tyhjät ruudut (esim. henkilöahmo, ongelma, ongelmanratkaisu tms.), ja pienet ohjeet, miten tällä samalla tavalla voisi luokassa toteuttaa omat tarinat. Näin pajaa voisi jatkaa vielä vierailun jälkeenkin.” – Jussi Arkoma, luokanopettaja

”Lukukeskuksella voisi olla jonkinlainen tietopankki hyvistä käytännöistä.” -Emilia Lehtinen, kirjailija

”Olisi kiva saada jokin yleinen runko esiintyjän käyttöön tai vaikkapa kuulla muiden kokemuksia, että mikä on toiminut ja mikä ei.” – Jade Haapasalo, kääntäjä

Vierailijoiden palautteissa korostui toive yleisön huolellisesta valmistautumisesta vierailuun. Tämä tuli esiin myös opettajien palautteessa.

”Niissä luokissa, joissa oli ehditty tutustua tuotantooni jo etukäteen ja pohtia yhdessä kysymyksiä, heräsi selvästi enemmän aktiivista keskustelua. Tästä olisikin hyvä muistuttaa tilaajia, eli mikäli mahdollista, vierailijan kirja otettaisiin lukulistalle etukäteen ja/tai ainakin esiteltäisiin pääpiirteissään tunnille opettajan tai oppilaiden toimesta.” – Vierailija

”Besöken skulle fungera allra bäst om ledarna pratade med barnen på förhand och läste åtminstone något utdrag ur böckerna för dem .” – Annika Sandelin, runoilija

”Nuorten oma kiinnostuneisuus auttoi todella paljon. He olivat miettineet etukäteen kysymyksiä, joten pystyimme puhumaan heitä askarruttavista asioista.” – Jade Haapasalo, kääntäjä

“Erityisen onnistuneen vierailusta teki se, että opettaja oli valmistellut luokkaa etukäteen ja he osasivat odottaa vierasta ja olivat innostuneita. Tällainen valmistelu auttaa luomaan vierailulle hyvän ilmapiirin heti alusta alkaen. Parhaiten opettaja tukee vierailua, kun hän auttaa luokan ryhmadynamiikkaan liittyvissä asioissa, kuten luokan jakamisessa ryhmiin, mutta ei liikaa toppuuttele luokan spontaaneja kysymyksiä. Opettajalla on mahdollisuus luoda tunnelma siitä, että jotain erityistä on tapahtumassa, ja se auttaa lapsia arvostamaan myös omaa työskentelyään.”

– Emilia Lehtinen, kirjailija, 3. luokan vierailusta

“Olisi hyvä, jos kaikki ryhmät olisivat lukeneet kyseisen kirjailijan tuotantoa etukäteen.” – Lukutaito-opettaja

Vierailijat toivovat vierailutoimintaan pitkäjänteisyyttä, maantieteellistä laajuutta ja useamman oppitunnin kokonaisuuksia.

“Pitkäkestoisuus on minusta työn ydin. Tässä tapauksessa se tarkoittaa kummikirjailijatoimintaa. Vierailuissa on aika kova järjestäminen vaikka minulla on esim. toimivat suhteet monin kouluihin ja vastaanotto on lämmin. Kirjailijavieraan kannalta olisi selkeää ja hyvä toimia suunnitellusti ja pitkäjänteisesti.” – Katri Tapola, kirjailija

“Minusta on hienoa, että vihdoin on huomioitu myös pienemmät ja syrjäseuduilla sijaitsevat koulut, joille vierailut ovat usein todella harvinaista herkkua. Tätä lisää!” – Susanna Sjöman, kääntäjä

“Suurempien teosten kohdalla (kuten Oboin kirja) vierailisin mielellään muutamaankin otteeseen lukupiiriryhmässä, (ehkä luku-urakan keskellä ja lopussa) ja vierailut voisivat sisältää jotakin toiminnallistakin, kirjan teemoihin liittyen.” – Veera Salmi, kirjailija

“Kummivierailuja olisi kirjoittajan näkökulmasta mielekkäintä kehittää yhdessä opettajan kanssa. Olisi kiva, jos kummihankkeeseen sitoutuisi opettaja-kirjailija-työpari.” – Katri Tapola, kirjailija

“Olen pohtinut että koululaiset voisivat hyötyä laajemmistakin kokonaisuuksista. Eli kirjailijan vierailu voisi pitää ”intron” lisäksi myös kirjoittamistyöpajan ja lukupiirin, ja kokonaisuus voisi olla osa opetussuunnitelmaa tai jotain lukemisen edistämishanketta.” – Vierailija

“Olisi hienoa, jos kirjailijavierailutilauksia tulisi säännöllisesti (esim. joka kuukausi kouluvuoden aikana). Siksi olisi varmasti tärkeää, että erilaisia hankkeita olisi jatkossakin tarjolla, sillä kunnilla ja kouluilla on harvoin rahaa kirjailijavieraisiin (ja kirjastojenkin hankerahat vaihtelevat vuosittain).”
– Vierailija

Kirjallisuusvierailuja saavutettavasti eri kohderyhmille

Vierailuilla testattiin erilaisten vierailutyyppeiden toimivuutta, mikä näkyi sekä vierailijoiden että vierailukonseptien moninaisuutena. Suurin osa kirjailijavierailuista tehdään Lukukeskuksen tilastojen mukaan peruskouluihin. Kirja eläväksi vei vierailuja myös toisen asteen oppilaitoksiin, aikuisten maahanmuuttajien tuva- ja AIPE-opetukseen sekä päiväkoteihin. Vierailuja suunnattiin myös ryhmille, joissa vähintään osalla lapsista tai nuorista on erityisiä haasteita lukemisessa esimerkiksi kielitaidon tai lukivaikeuden vuoksi.

Päiväkodeissa pidettiin runo- ja satutuokioita

Vierailut päiväkotiin vaativat perinteiseen kirjailijavierailuun verrattuna vierailijalta erilaista otetta ja valmistautumista. Runoilijoiden tai lastenkirjailija-kuvittajan pitämät satutuokiot osoittautuivat sopiviksi tavoiksi herättää päiväkotikäisten lukuintoa. Myös kirjan lukeminen tai askartelu toimivat työtapoina päiväkodissa.

”Jag höll interaktiva diktstunder där barnen fick delta i dikterna bl.a. genom att göra rörelser till dem och genom att ropa en del återkommande rader. På två av daghemmen tycker jag att det fungerade fint. Jag fick bra kontakt med barnen och de var ivriga. När jag läste högt den rimmade boken ”Säg hej” för en av grupperna visade det sig att barnen kunde den utantill och de fyllde spontant i alla rimord. En del barn började också fundera på egna rim.” – Annika Sandelin, kirjailija

”Olin saanut etukäteen tietoa ryhmän koosta ja lasten iästä, joten minun oli mahdollista suunnitella vierailu niiden mukaan. Suunnittelin vierailuun liikettä ja leikkiä, jotka sopivat tälle ikäryhmälle. Hankin rekvisiittaa ja sain sen avulla luoduksi vierailuun draaman kaaren. Oli hyvä, että henkilökunta oli valmistellut lapsia vierailuuni.” –Hanna Lundström, runoilija

”Päiväkodeissa luin ensin satukirjaa ja kerroin lapsille, mitä tekee kirjailija ja mitä kääntäjä. Sen jälkeen askartelimme yhdessä mörkömäisiä kulmakirjanmerkkejä.” – Lastenkirjailija

Työpajamallilla toiminnallisuutta vierailuihin ala- ja yläkouluun

Suurin osa palautteeseen vastanneista opettajista koki, että työpajavierailu lisäsi oppilaiden kirjoitusintoa.

Työpajavierailuilla korostuu lasten ja nuorten oma toiminta, sillä vierailija on suunnitellut yleisölle valmiiksi tehtäviä, jotka liittyvät hänen kirjoihinsa. Työpajoja kokeiltiin päiväkodeissa, ala- ja yläkoulussa ja ammattikoulussa. Päiväkodissa toiminnallisuus tukee erityisesti pienten lasten keskittymiskykyä, mutta lisäksi työpajat sopivat hyvin ala- ja yläkouluun. Työpajoissa hyödynnetään usein erilaisia sanataidemenetelmiä.

”Työpajatyöskentelyllä ja kirjailijan keskeneräiseen työhön tutustumalla mielenkiinto herää ja kirjat tulevat lähemmäs oppilaiden omaa kokemuspiiriä. Lukemisesta innostuminen ja lukutaidon kehittäminen on prosessi, johon tarvitaan sekä aikaa että pitkäjänteistä tukea.” – Vierailija

“Työpajatyöskentely sopii kouluympäristöön ja siinä saa luontevasti kontaktin. Luokat eivät aina ehdi valmistautua vierailuihin etukäteen, mutta työpajaan pääsee mukaan helposti. Työpajavierailu korostaa oppilaan tekijyyttä ja omia mielenkiinnonkohteita. Kokemukseni mukaan kirjoittaminen kannustaa lukemaan (eikä vain toisin päin).” – Laura Ertimo, kirjailija

“Jari Mäkipään dekkaripaja oli todella mahtava! Oppilaat kuuntelivat ja osallistuivat innostuneena koko pajan ajan. Mäkipää osasi toimia oppilaiden kanssa juuri ikätasoisella tavalla, ja hän oli valmistautunut pajaan erinomaisesti. Oppilaat oppivat pajan aikana mm. dekkarin tunnuspiirteitä, sekä saivat vinkkejä erilaiseen tapaan kirjoittaa ja käyttää mielikuvitusta. Myös opettajalle tuli paljon oppia ja uutta näkökulmaa kirjoittamisen opetukseen. Oppilaat pääsivät osallistumaan koko pajan ajan, vaikka samalla tapahtui myös opetusta.

Olen päässyt osallistumaan kirjailijavierailuihin tai kirjavinkkauksiin. Näissä molemmissa oppilailla saattaa mielenkiinto helposti lopahtaa, ja osalla oppilaista keskittyminen voi olla hankalaa. Asiat eivät välttämättä jää mieleen pelkästään puhumalla niin hyvin. Työpajatyöskentelyssä oppilaat jaksoivat keskittyä innokkaasti koko pajan ajan, ja uskon, että heille jäi asioita myös paremmin mieleen.” – Jussi Arkoma, luokanopettaja

4. luokan oppilaiden ajatuksia työpajavierailuista:

"Parasta oli päästä tekemään oma tarina!"

"Oli kiva, kun sai osallistua."

"Oli hauska hassutella, eikä kaiken tarvinnut olla niin järkevää."

"Oli kiva nostaa juttuja hatusta tai laatikosta."

"Tunti ei tuntunut normaali äikältä."

Kirjailija kertoo: Kokemus työpajavierailusta 3. luokalle

Työpajavierailulla oppilaat pääsivät itse tekemään kirjailijan innostamina, joten siinä toteutui sekä perinteisemmän kirjailijavierailun että oppilaiden oman työskentelyn parhaita puolia.

Kaksi oppituntia työskentelyä oli rytmitetty kahden mielikuvituksen liittyvän teeman ympärille, joista toinen oli lohikäärmeet ja mielikuvitus ja toinen unet. Kummankin teeman sisällä sekä käsiteltiin teemaa yhdessä ja työskenneltiin itse, ensin pienryhmissä, sitten yksin.

Työpajavierailu mahdollisti vivahteikkaamman työskentelytavan kuin pelkkä kirjailijavierailu. Oppilaiden prosessoidessa teemoja sekä kirjailijan esiintymisen että oman työskentelyn kautta teemoihin päästiin syvemmälle. Vierailun sisältö sopi hyvin ikäryhmälle ja oppilaat olisivat mieluusti olleet mukana kauemminkin.

– Emilia Lehtinen, kirjailija

Lukupiirivierailut rakentuvat tietyn kirjan varaan

Lukupiirivierailun mallissa vierailu keskittyy yleensä vierailijan yhteen kirjaan, jota oppilaat lukevat koulussa mieluiten ennen vierailua tai vaihtoehtoisesti useamman vierailun välillä. Vierailulla oppilaat pääsevät keskustelemaan yhdessä luetusta kirjasta kirjailijan kanssa. Kirjailijan vierailu voi myös pohjustaa tulevaa lukukokemusta ennen kuin kirja luetaan koulussa. Veera Salmen Oboin kirjaan (Otava 2022) liittyneissä hankevierailuissa yhteistyössä Otavan kanssa ryhmille myös lahjoitettiin kirjoja ja annettiin valmiit lukupiirikysymykset työskentelyn tueksi.

“Virtuaalivierailu oli erittäin onnistunut ja inspiroiva kokemus.” – 6. luokan opettaja

“Salmi loi luokkaan positiivisen tunnelman ja uskon, että oppilaille tuli voimaantunut olo tunnin jälkeen. Hän kertoi kirjailijan ammatin nurjistakin puolesta, mutta hän oli silti silmin nähden hyvinvoiva ja elämäänsä tyytyväinen. Tämä antoi uskoa siihen, että elämä voi olla hyvää, vaikka se ei olisi täydellistä.” – 8. luokan opettaja

“Kirjailijan osallistuminen lukupiiriin antaa sille uuden ulottuvuuden, ja parhaimmillaan se inspiroi sekä lukijoita, että kirjailijaa itseään. Kirjailijalle on tärkeää tietää, miten lukijat tekstin kokevat, ja tällainen keskustelu voi antaa kirjailijalle eväitä myös tulevien teosten tekemiseen. Se on hyvin arvokasta. Itse keskustelin enemmän kuin mielelläni kirjojeni herättämistä ajatuksista, kaikenlaisista, sisältöön, rakenteeseen, teemoihin ja lukukokemukseen liittyen.” – Veera Salmi, kirjailija

Kirjailija kertoo: Tähtihetkiä kasiluokan lukupiirivierailulla

Oppilaat olivat saaneet "Kaunis ilma kuolla" ja "Olin niinku aurinko paistais"-kirjani luettaviksi. Nämä olivat parhaiden vierailukokemusten joukossa, sillä asiaan päästiin heti, keskustelu oli vilkasta, syvällistä, yllättävää ja innostunutta.

8-luokkalaisten ryhmä oli lukenut äidinkielen tunneilla ja kotona Kaunis ilma kuolla -kirjan. Osa oli kuunnellut sen äänikirjana. He olivat keskustelleet kirjasta etukäteen. Mielestäni he olivat päässeet syvälle asian käsittelyssä, opettaja oli tosi innoissaan (kirjasta, oppilaistaan, lukupiiristä ja vierailusta). Vierailulle he olivat varautuneet niin, että olivat yhdessä laatineet kysymykset, jotka halusivat minulle esittää. Tämä synnytti myös aitoa ja syvällistä keskustelua kirjan tapahtumista, kirjan kerronnasta, kielestä.

Opettajan oma into välittyi ihan selvästi oppilaisiin. Tällainen työskentelytapa oli selvästi mieluinen opettajalle, ja hän osasi käyttää sitä tehokkaana oppimisen välineenä. Hän osasi luoda oppilaille kokonaisuuden kirjan, lukukokemuksen ja vierailun välillä.

Osa oppilaista ei ollut saanut kirjaa ihan kokonaan luettua, mutta vaikutti siltä, että he olivat saaneet kuitenkin kokonaisvaltaisen lukukokemuksen, kun tekstiä ja kirjan tapahtumia käytiin tunneilla läpi. Tarina oli tullut heille tutuksi, minusta tuntuu etteivät he jääneet kokemuksen ulkopuolelle.

– Veera Salmi, kirjailija

Kummivierailuilla vierailija käy monta kertaa samassa ryhmässä

Hankkeessa pilotoitiin yksittäistä vierailua laajempia tuplavierailuja: kummivierailuja ja usean ammattilaisen yhteisvierailuja. Osa näistä oli samalla työpajavierailuja. Kummivierailuilla kirjailija tai muu kirjallisuuden ammattilainen tapaa samaa ryhmää ainakin kahdesti. Lisäksi testattiin yhteisvierailuja työparityöskentelynä, kun kirjailija ja kuvittaja kävivät yhteisvierailuilla.

“On mielekästä vierailla samassa ryhmässä (tässä kahdesti), sillä silloin ehtii muodostua selkeämpi kontakti ja oppilaat voivat valmistautua ja orientoitua yhdessä tekemiseen. Lisäksi saman työpajan tekeminen monelle luokalle on mielekästä kirjoitustyön ohessa.” – Laura Ertimo, kirjailija

“On selvää, että pitkäkestoisempi toiminta samassa luokassa luo toisenlaisen tilanteen toimia. Lapset saavat tuoda itseään esiin eri tavalla. Lasten avautumisen huomaaminen on antoisaa. – – Kummiluokkatoiminta on antoisaa sekä työparin kanssa toimiminen.” – Katri Tapola, kirjailija

“Tietokirjailijan kummivierailut opettivat oppilaille tietokirjojen tekemisestä ja syvensivät heidän käsitystään etenkin tietokirjojen tekemisen eri vaiheista. Tässä konkreettiset esimerkit olivat erinomaisia!” – 6. luokan opettaja, Laura Ertimon vierailusta

Opettaja kertoo: Kokemus tietokirjatyöpajoina toteutetuista kummivierailuista

Kirjailijavierailu toi uutta näkökulmaa kirjoittamiseen ja tutustutti oppilaita kirjan luomisprosessiin. Vierailu antoi uutta näkökulmaa tietotekstin kirjoittamiseen ja toi vaihtelua suomen kielen ja kirjallisuuden tunteihin.

Kirjailijavierailijan antamaa ja pajoissa työstettyä tehtävää jatketaan oppitunneilla vierailun jälkeenkin. Työpajoissa keskusteltiin tietotekstien aiheista ja oppilaat pääsivät kertomaan niistä koko luokalle ja kirjailijalle. Kirjailijan ja oppilaiden välille syntyi keskustelua ja paja osallisti oppilaita hyvin.

Oli mukavaa, että kirjailija toi pajoissa esille kirjan tärkeyttä lähteenä. Nykyään esimerkiksi tietotekstiä koulussa kirjoitettaessa käytetään mielellään nettiä, joten oli kiva, että pajassa korostettiin kirjan merkitystä luotettavan tiedon lähteenä.

Osa oppilaista tiesi kirjailijan tekemistä kirjoista ja osa tutustui niihin vierailun myötä, joten näin myös tietämys kirjallisuudesta laajeni.

– 7. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja

Erityistä tukea tarvitsevat hyötyvät selkokirjavierailuista

Suuressa osassa luokista on lapsia tai nuoria, joilla on erityisiä haasteita lukemisessa esimerkiksi lukivaikeuden takia. Lasten ja nuorten erityiset tarpeet pyrittiin huomioimaan hankkeessa selkokirjavierailuilla, joiden sopimisessa Selkokeskus auttoi jakamalla ilmoittautumislomaketta. Lukutaito-opettajat kokivat vierailujen vaikuttaneen heikommin lukeviin oppilaisiin ja heidän suhtautumiseensa lukemista kohtaan myönteisesti.

“Ainakin kirjailija ja hänen arkensa tuli lähemmäs oppilaita, joita lukeminen ei kiinnosta.” – Lukutaito-opettaja

“Erityisoppilaatkin uskalsivat kysyä kysymyksiä. He olivat mukana yleisopetuksen oppilaiden kanssa ja nämä tilanteet voivat olla sekä odotettuja että jännittäviä. Vierailun aikana kaikki keskittyivät kuuntelemaan. Hienoa, että oppilaiden hassutkin kysymykset huomioitiin. Muutoinkin lukeminen vaikuttaa nuorista järkevältä toiminnalta vierailijan jälkeen. He saavat tietää, miten tarinat syntyvät ja että kirjailijaakin voi fanittaa. Se että selkokirjoja esiteltiin samoin, kuin muitakin kirjoja, antaa arvoa selkokirjojen lukijoille.” – Pirjo Laatikainen, lukutaito-opettaja

“Biblioteket som anordnade författarbesöket har som plan att köpa in en bokserie med lättlästa böcker av författaren. Det gör att vi kan låna böckerna och jobba kring dem.” – 1.–2. luokan opettaja

Hanketiedote: Selkokirja rohkaisee, kun lukeminen on vaikeaa

Selkokirjat mahdollistavat lukuharrastuksen yhä useammalle lapselle ja nuorelle ja tekevät kirjallisuudesta saavutettavampaa kaikille. ”Lukutaito ja sopiva kirjallisuus ovat tie osallisuuteen ja siten lapsen oikeus”, toteaa selkokirjailija Nora Lehtinen. Selkokirjailijat vierailivat kouluissa osana Lukukeskuksen Kirja eläväksi -hanketta.

Selkokirjailijoita toivottiin vieraaksi erityisesti sellaisiin kouluihin, joissa on paljon suomea toisena kielenä puhuvia oppilaita sekä kouluihin, joissa on pidennetyn oppivelvollisuuden SLI-luokkia. Vierailuja järjestettiin sekä suomi toisena kielenä- että äidinkielen oppitunneilla. Opettajien hakemuksista kävi ilmi, että lukeminen kiinnostaa myös niitä oppilaita, jotka tarvitsevat selkokieltä. ”Kouluissa tarvitaan erittäin paljon selkokirjoja. Selkokirja toimii usein porttina kirjallisuuteen. Yksi hyvä kokemus kannesta kanteen luetusta kirjasta innostaa tarttumaan kirjaan uudelleenkin”, kertoo lukutaito-opettaja Pirjo Laatikainen.

Sekä opettajien että selkokirjailijoiden palaute vierailuista oli innostunutta. ”Kirjailijavierailu oli todella onnistunut ja antoisa, olen hyvin kiitollinen siitä! Koulussamme on yli 80 % maahanmuuttotataustaisia oppilaita. — Kirjailijavieras esiintyi todella luontevasti ja oppilaita motivoivasti eikä säikähtänyt hassujakaan kysymyksiä, vaan kannusti oppilaita kyselemään lisää. Hän ei myöskään väheksynyt kielitaidon tasoa, vaan suhtautui yleisöön ikätason mukaisesti. Vierailu oli syksyn paras hetki koulussamme!” vierailulle osallistunut opettaja kertoo.

Kaikki palautetta jättäneet opettajat kokivat selkokirjailijan vierailun sopineen hyvin tai erinomaisesti osaksi oppituntia ja opetusta.

”Selkokirjavierailut olivat selvästi merkityksellisiä kouluille. — Yleisöni lapset ja nuoret olivat kiinnostuneita kirjailijan ammatista ja kirjoista, kyselivät aktiivisesti ja olivat innostuneita.” kertoo hankkeen kautta kouluissa vieraillut kirjailija Magdalena Hai.

Selkokirjat on tarkoitettu kaikille, joille yleiskielisten kirjojen lukeminen on vaikeaa. Ensimmäiset suomalaiset selkokirjat julkaistiin 1980-luvulla. Nykyään erilaisia kotimaisia selkokirjoja on jo yli 500 ja Suomessa ilmestyy jopa 30 uutta selkokirjaa vuodessa. Suomessa noin 650 000–750 000 ihmistä eli yli kymmenen prosenttia väestöstä tarvitsee selkokieltä. (Selkokeskus.) Myös Selkokeskuksessa ollaan tyytyväisiä Kirja eläväksi -hankkeessa järjestettyihin selkokirjailijavierailuihin: ”On hienoa, että selkokirjailijoiden vierailujen ansiosta yhä useampi oppilas pääsee tutustumaan selkokirjoihin ja ehkä saa kokemuksen siitä, että lukeminen voisi olla myös minun juttuni”, Selkokeskuksen asiantuntija Ella Airaksinen kertoo.

Vierailuja monilla kielillä

Kirja eläväksi -vierailuja järjestettiin suomeksi, ruotsiksi, pohjoissaameksi sekä englanniksi. Kaksikielisellä vierailulla mukana oli suomenkielinen kirjailija ja darinkielinen kuvittaja. Erityisesti kouluissa, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia oppilaita, pidettiin tärkeänä erilaisten taustojen näkymistä kirjallisuudessa ja kirjailijavieraisissa.

“Koulussamme vierailivat Elina Hirvonen ja Ujuni Ahmed. He kertoivat kahdelle 9. luokan ryhmälle kirjasta Tyttöille, jotka ajattelevat olevansa yksin. Koulussamme on paljon maahanmuuttajataustaisia oppilaita, ja ajattelen, että on tärkeää tuoda oppilaiden tietoon eritaustaisia esikuvia eri aloilta. Uskon, että moni oppilas oli myös kiinnostunut maahanmuuttajataustaisen kirjailijan elämäntarinasta. Koulumme on Itä-Helsingissä, mistä myös Ujuni Ahmed on kotoisin. – Ujuni Ahmedin esimerkki on voinut joillekin oppilaille antaa viestin siitä, että kirjallisuus on myös heitä varten.” – Lukutaito-opettaja

“Oppilaamme kaipaavat paljon roolimalleja elämäänsä. Monikulttuurisena kouluna toivoisimme vierailuja henkilöiltä, joiden kirjoissa seikkailee erilaisia hahmoja erilaisista lähtökohdista.” – Lukutaito-opettaja

Suomea toisena kielenä opiskelevat lapset ja nuoret voivat hyötyä myös selkokirjoista, joiden kautta voi päästä kiinni suomen- tai ruotsinkielisen kirjallisuuden lukemiseen nopeammin. Vierailuja sovittaessa muutamissa kouluissa toivottiinkin, että kirjailijavieraan kirjasta olisi saatavilla myös selkomukautettu versio.

Toisella asteella vierailut liitettiin oppimistavoitteisiin

Lukioissa ja ammatillisen koulutuksen oppilaitoksissa vieraili sekä kauno- että tietokirjailijoita. Toisen asteen oppilaitoksissa kirjailijavierailut tukivat palautteen perusteella hyvin koulutuksen oppimistavoitteita tai opetussuunnitelmia, oli oppiaineena sitten äidinkieli ja kirjallisuus lukiossa tai ammatilliset opinnot.

“Opiskelijat erityisesti mainitsivat, miten Veera kertoi hyviä konkreettisia vinkkejä kirjojen käyttöön päiväkotityössä.” – Toisen asteen opettaja, Veera Salmen vierailusta lähihoitajaopiskelijoille

“Vierailu inspiroi käyttämään lyhytelokuvaa myös yhtenä opiskelijoiden tekemänä oppimistuotoksena esimerkiksi runoanalyysien yhteydessä. Ensi viikon oppitunneilla harjoitellaan lisää elokuvailmaisun keinoja, jotka muutenkin kuuluvat opetussuunnitelmaamme tässä kohtaa lukion ykkösvuosikurssin äidinkielen opetusta.” – Lukion opettaja, Saara Cantellin vierailusta

Ammatillisessa koulutuksessa vierailut toimivat hyvänä väylänä käsitellä opetuksessa lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä aiheita. Vierailuja voidaankin soveltaa sekä ammattiin valmistavissa osaamisopinnoissa että yhteisissä tutkinnon osissa eli YTO-aineissa, kuten viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen.

“Mukava yhteisöllinen ja keskusteleva ilmapiiri jatkui. Opiskelijat halusivat jatkaa vierailun teemoista puhumista, keskustelimme kirjojen lainaamisesta.” – Ammatillisen koulutuksen opettaja

Lopuksi: Vierailuja tehtiin aiempaa laajempaa kirja-alan yhteistyönä

Lukukeskuksen vierailupalvelun kautta kirjailijavierailuja ovat tehneet perinteisesti lähinnä kirjailijat, mutta myös muiden kirja-alan ammattilaisten kohtaaminen auttaa lapsia ja nuoria kiinnostumaan kirjoista uusista näkökulmista. Kuvittajan työ voi kiinnostaa pieniä, pääasiassa vielä kuvakirjoja lukevia lapsia, kun taas kääntäjä on mielenkiintoinen vieras vaikkapa kielten tunnilla.

Tässä hankkeessa eri oppilaitoksissa vieraili yhteensä 55 kirjallisuusalan ammattilaista. Lasten- ja nuortenkirjailijoiden lisäksi vierailijoina oli kääntäjiä ja kuvittajia. Vierailijat edustivat eri kirjallisuudenlajeja, kuten tietokirjailijoita, sarjakuvataiteilijoita, runoilijoita ja selkokirjailijoita. Vierailijoiden palautteen perusteella vierailu voi lisätä tietoisuutta kulttuurialan ammattilaista ja kääntäjän työ kiinnostaa myös pieniä oppilaita.

Kirjailijavierailut tuovat merkittävää toimeentuloa kirja-alan tekijöille. **Yli puolet vastanneista vierailijoista kertoi vierailujen olevan erittäin tärkeitä ja toimeentulon kannalta ratkaisevia.** Vierailijoiden on tärkeää saada tietoa siitä, millaiset vierailut toimivat eri kohderyhmille.

Kirjailijavierailujen järjestäminen on aina yhteistyötä, jossa ovat mukana Lukukeskuksen vierailupalvelu, kirjailijat, koulut ja usein myös kirjastot. Kirja eläväksi -hankkeessa työhön osallistui lisäksi muita kirjallisuuden ammattilaisia, kustantamo sekä kirja-alan liittoja. Kirja-alan toimijoiden yhteistyölle on tarvetta myös tulevaisuudessa, jotta lapset ja nuoret saavat monipuolisia mahdollisuuksia innostua lukemisesta ja kirjallisuudesta jatkossakin.

Moninaiset kirjallisuusvierailut innostavat yhä uusia lapsia ja nuoria lukemisen pariin

Kirja eläväksi -vierailut onnistuivat tavoittamaan lapsia ja nuoria aiempaa laajemmin ja tuomaan kirjallisuuselämyksiä 5000 lapsen ja nuoren yleisölle. Ennakkoluulottomilla vierailukonsepteilla ja uusilla ideoilla yhdistelemällä saatiin tietoa siitä, millaiset vierailut ja kohderyhmät toimivat parhaiten lukemiseen innostamisessa. Tämä on arvokasta tietoa tuleville kirjailijavierailuille.

Kirjailijavierailut ovat kirjallisuuskasvatusta, joka auttaa lapsia ja nuoria sekä opettajia innostumaan kirjoista ja lukemisesta. Palautteen perusteella moninaisille vierailuille on kysyntää ja ne toimivat erinomaisesti erilaisille kohderyhmille.

80 % opettajista koki vierailun sopivan erinomaisesti osaksi opetusta.

Toive vierailutoiminnan pitkäjänteisyydestä on yksi haaste, johon olisi hyvä tarttua jatkossa kirjailijavierailujen tasavertaisuuden ja saavutettavuuden takaamiseksi. Palautteesta nousseena ratkaisuehdotuksena on sisällyttää kirjailijavierailut kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmiin, jolloin tietyt luokka-asteet saisivat aina kirjailijan vierailulle. Peruskoulun lisäksi vierailuista on hyötyä ja iloa muun muassa toisella asteella ja varhaiskasvatuksessa.

Allekirjoitamme kirjailija Nora Lehtisen sanat: *”Lukutaito ja sopiva kirjallisuus ovat tie osallisuuteen ja siten lapsen oikeus.”* Eikä koskaan ole liian myöhäistä lumoutua kirjoista.